

Livskunskap och värdegrund

Inbjudan till halvdagsseminarium:

Hemmasittare - de elever som utvecklar skolan mest. Hur?

Välkommen till ett halvdagsseminarium om hemmasittare och deras väg tillbaka till skolgång. Och om samverkan som framgångsrecept – såväl kring hemmasittare som elever med annan problematisk skolfrånvaro.

Då en ung människa bestämmer sig att stanna hemma och vända skolan ryggen innebär det förlorade framtidsdrömmar och självpåtagen isolering från skolkamraterna. Vuxna i nätverket runt de unga – föräldrar, syskon, lärare, elevhälsa och familjestödare – står oftast handfallna och känner desperation. Att vända en utveckling, där (alltfler) sårbara unga väljer att sitta hemma istället för att gå i skolan, tar tid - men rymmer också möjligheter att utveckla skolan.

Program

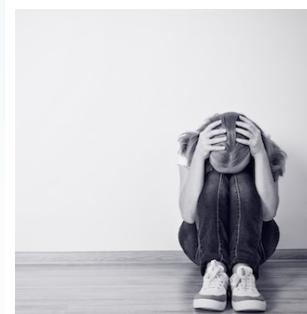
- 13:00 Välkommen
- 13:15 Hemmasittare—de elever som utmanar och utvecklar skolan som mest—varför?
/Rolf Agaton
- 15:00 Fika
- 15:30 Frågor, diskussion
- 16:30 Avslutning

Föreläsare

Rolf Agaton har arbetat som lärare i 17 år. Sedan 2008 med elever och i projekt i samarbete med Socialtjänst. Samverkan skola—IFO—föräldrar är en central del i Rolfs framgångsrika arbete med hemmasittare.

Sedan snart fyra år arbetar han på SKIFO (skola/IFO) i Stenungsund. Det är ett team med socialpedagog, familjebehandlare och pedagog som samarbetar tätt med EHT på skolan, lärarlag, föräldrar, BUP, LSS och övriga professionella som arbetar kring ungdomar i kommunen. Han föreläser om sina erfarenheter kring samverkan och arbete med hemmasittare, läs mer på www.framtidsbyggare.nu

Arrangör: Forum Livskunskap—för socialt och emotionellt lärande samt ABF Stockholm

Seminarieret vänder sig främst till:

- skolledare och lärare
- elevhälsa, syo
- socialtjänst
- politiker inom skola och socialtjänst
- föräldraorganisationer

Datum och tid:
9 november 2017,
kl. 13-16:30

Plats:
ABF Stockholm
Sveavägen 41
Sal "Heden"

Pris: 200 kr

Anmälan görs senast 20 okt. till:

info@forumlivskunskap.se
med namn, tfn mailadress
och fakturaadress

Eller till Bengt Sundbaum
på tfn 0709-980134

Inbjudan till författarkväll 25 okt: Varför behöver skolan arbeta med emotionell utveckling?

Ungas intellektuella utveckling har varit skolans främsta uppgift. Att stärka elevernas sociala och emotionella kompetens har knappast haft någon högre prioritet och har rent av ansetts vara flummigt. Men med alltmer kunskap om hjärnans utveckling finns det nu ett tydligt neurologiskt och naturvetenskapligt stöd för nyttan av att arbeta med emotionell utveckling i skolan.

Carl-Gerhard Gottfries, professor i psykiatri och civilingenjör Sven-Olof Olsson har skrivit boken *Emotik. Emotionell utveckling i skolan*. Boken beskriver hjärnans utveckling, vikten av emotionell förmåga samt ger förslag på systematisk utbildning i emotionell förmåga.

Medverkande: Civilingenjör Sven-Olof Olsson (ordförande i Neuroforum) och professor Carl-Gerhard Gottfries berättar inledningsvis om boken *Emotik* och därefter finns tid för diskussion och frågor.

Medlemmar från Neuroforum i Göteborg kommer att närvara vid diskussionen (<http://www.neuroforum.se/>).

Plats: ABF Stockholm, Sveavägen 41
Per Albinsalen

Tid 25 okt. kl 18-20
Kostnad: 60 kr

Arrangör: ABF Stockholm och föreningen
Forum Livskunskap - för
socialt och emotionellt lärande

SOM-institutet är en opartisk undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet. Sedan 1986 har SOM-institutet arbetat tillsammans med forskare inom en rad olika forskningsfält för att belysa opinoer och för att förstå svensk samhällsutveckling.

Idag ger mängden undersökningar och insamlade data exceptionella möjligheter till tvärvetenskapliga analyser över tid på nationell, regional och lokal nivå.

/Källa www.som.gu.se

Larmar och gör sig till är en bok utgiven av SOM-institutet. Red: Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Ekengren Oscarsson

Här ger vi en kort sammanfattning av kapitlet *Utan självförtroende dåligt förtroende för andra* av Sören Holmberg och Bo Rothstein.

Mellanmänsklig tillit är med och bygger goda samhällen. Men vad bygger mellanmänsklig tillit? Med hjälp av SOM-data från åren 2007-2016 kan man visa att självförtroende är en av faktorerna bakom mellanmänsklig tillit. Ett tillsynes självklart resultat, men nu för första gången empiriskt belagt. Människor som litar på sig själva tenderar att också lita på andra. Därmed är självförtroende indirekt via mellanmänsklig tillit en viktig ingrediens i byggandet och bevarandet av ett välfungerande samhälle. Gott självförtroende är med och bygger det goda samhället. Ett potentiellt problem är att självförtroende tenderar att vara starkast i ett samhälles "centrum" – bland män, i övre medelklass och bland högutbildade.

/Artikeln fortsätter på sid 3

Har Sverige tappat ledningen i det mobbningsförebyggande arbetet?

I en debattartikel i Svenska dagbladet 12 juni i år skriver Peter Gill, professor emeritus i pedagogik, att Sverige inte längre är något mönsterland då det gäller arbetet mot mobbning. Att under tio år gå från bäst till medelmått bör uppfattas som en stor besvikelse menar Peter Gill. Det goda arbetet under flera årtionden tycks ha avstannat.

2017 års PISA-undersökning, som Peter Gill uppger som källa, konstaterar att mobbning är det kanske största hotet mot elevers välbefinnande med allvarliga konsekvenser för offren. Att Sverige inte längre är bäst i klassen behöver inte innebära att mobbningen har ökat i Sverige. Det kan också bero på att andra länder kommit ikapp – och förbi – Sverige. Det betyder dock att vi i Sverige borde höja vår ambitionsnivå med en nolltolerans mot mobbning. Nolltolerans är möjlig, skriver Gill, och för att nå dit borde ansvariga myndigheter, skolhuvudmän och lärare hålla fast vid begreppet mobbning. Idag används istället ett sammelsurium av begrepp som kränkning, kränkande behandling och kränkande handlingar. Positivt är dock ett mobbningsförebyggande projekt i Gävle som visar lovande resultat. Där har man kombinerat generella metoder med insatser som anpassats till specifika förhållanden vid olika skolor.

Fortsättning från sid 2:

UTAN SJÄLVFÖRTROENDE DÅLIGT FÖRTROENDE FÖR ANDRA

Förtroende för en själv bygger förtroende för andra

Forskningen kring betydelsen av mellanmänsklig tillit har visat hur viktig den är för hur väl ett samhälle fungerar. Hög mellanmänsklig tillit tenderar att minska alla former av så kallade transaktionskostnader och gör därmed det mesta som behöver göras i ett samhälle snabbare, smidigare och effektivare. I samhällen med låg tillit mellan människor kommer ofta många för båda parter fördelaktiga utbyten inte till stånd just därför att tilliten mellan dem är låg och att åtgärda detta med formella kontrakt blir för komplicerat och dyrt. Dessa utbyten kan naturligtvis vara av ekonomisk natur, men de kan också handla om professionella, sociala och emotionella former av samverkan. Detta är skälet till varför mellanmänsklig tillit (som ibland benämns socialt kapital) är en central tillgång för alla samhällen. I kapitlet visas hur självförtroende är med och bygger och bevarar mellanmänsklig tillit, och därmed också indirekt bidrar till samhällsbygget. Människor med självförtroende är en av byggstenarna i ett framgångsrikt samhälle.

Vad är livskunskap?

Enligt WHO: Livskunskap (life skills) är en förmåga att på ett ändamålsenligt sätt möta och hantera vardagslivets olika krav och utmaningar

Enligt professor Aaron Antonovskys salutogena (hälsofrämjande) teori handlar livskunskap om att ge unga förutsättningar att förstå och kunna hantera sin tillvaro samt känna att livet är meningsfullt.

Vi vill ge barn och unga goda förutsättningar till livskvalitet genom att:

- skolan får utrymme och kompetens att omsätta läroplanens värdegrund i konkret arbete

- alla verksamheter, som riktar sig till barn och unga, ser sin roll och sina unika möjligheter att bidra till barns och ungas utveckling av livskompetens

Emotionell intelligens, EQ

För att underlätta förståelsen av emotionell intelligens, konstruerade psykologen Bodil Wennberg EQ - trappan som är en tydlig pedagogisk infalls-vinkel för att se på sig själv- barn och vuxen - i mellanmännsliga processer i skolan och på andra arbetsplatser.

EQ- trappan fungerar som en grundstomme i arbetet med EQ i skolan för sin tydlighets skull. Trappan har fem nivåer och karakteriseras enligt följande:

Självkänedom, att kunna identifiera sina egna känslor när de uppstår.

Empati, att uppfatta, tolka och respektera andra människors känslor.

Ansvar och konsekvens, att kunna ta ansvar för vad jag säger och gör.

Kommunikation och förhållningssätt, att skapa och bevara goda relationer.

De här punkterna leder fram till;

Konflikthantering, som handlar om att lösa vardagliga konflikter och problem

Bortsett från i hemmet, är det i förskola och skola som man har störst möjlighet att träna dessa förmågor för hur vi ska umgås med varandra (för de måste tränas och tränas igen!) Men hemmen ser olika ut, så förskola och skola är betydelsefulla!

Empati och medkänsla

Första steget i EQ-trappan och grunden i Maria-Pia Gottbergs pyramid, handlar om SJÄLVKÄNNEDOM och SJÄLVKÄNSLA.

Andra steget i EQ-trappan och i pyramiden, handlar om EMPATI och MEDKÄNSLA

Denna gång vill jag citera ett stycke ur boken "Medkänslans pedagogik" av Maria-Pia Gottberg.

"Empati handlar om att uppfatta, tolka och förstå andras känslor. Om inte förstå, så åtminstone respektera andras känslor. Vi kan inte alltid förstå varför någon känner som hen gör eller hur. En del barn har svårigheter med att läsa av andra, de flesta kan träna upp förmågan och alla bör få hjälp utifrån sina förutsättningar. Empati kan vara;

- affektiv empati - att känna vad andra känner, till exempel att se någon ramla och skrapa upp ett sår på knäet och få en automatisk respons av obehag
- kognitiv empati - att förstå vad den andre känner, till exempel att förstå den andres smärta och minnas egna liknande erfarenheter.
- empatisk precision - att avgöra vem känslan kommer från, det vill säga att vara medveten om att det är den andra och inte en själv som har ont.
- empatisk omtanke - att besvara andra med medkänsla, till exempel att bry sig om och värdesätta den andres välbefinnande vilket triggar medkänslan som leder till att vilja lindra smärtan hos den andre.

Medkänslan är alltså en reaktion på empati i de fall vi bryr oss om och värdesätter andras välbefinnande.

Att inte bry sig om andras välbefinnande kan i stället trigga igång belöningssystemet.

Det kan i sin tur uttryckas genom

aggression, en önskan om att hämnas, straffa, eller att "lära den andre en läxa". Paradoxalt nog kan det här uppfattas som något positivt och rent av skänka positivt laddade känslor.

Fördomar, åsikter och värderingar styr huruvida vi värdesätter andras välbefinnande eller inte. Detta används medvetet och framgångsrikt i krig och konflikter, men även omedvetet, till exempel mellan olika sociala skikt inom ett land eller en viss kultur.

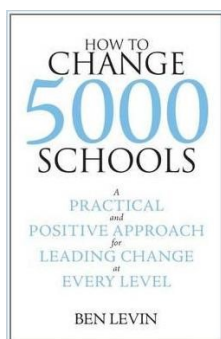
Det kan vara svårt att acceptera att dessa mekanismer finns inom dig själv men för att förstå innebörden kan du tänka på vad som händer i dig själv när du ser en film med en tydlig skurk. Mot slutet av filmen får skurken sitt straff och sladdar med bilen utför ett stup eller flyger i tusen bitar i en gasexplosion. Då kanske du får fatt på den där känslan av aggression och hämndlystnad. Belöningssystemet triggas igång och ger en positivt laddad känsla: Rätt åt den skurken!

Kanske ligger detta bakom att en del barn inte tycks bry sig om att de gör andra illa, fysiskt eller psykiskt. De hyser helt enkelt inte medkänsla för den andra. Därför är det viktigt att vi stöttar barns utveckling av medkänsla för varandra. Det fina i kråksången är att förmågan kan utvecklas livet igenom. Att arbeta utifrån det främjande förhållningssättet med pyramiden som basmodell kan ses som ett långsiktigt fredsarbete. I metodhandledningen finns flera konkreta övningar med fokus på empati och medkänsla." /Mona Lodén, v.ordf. i Forum Livskunskap-för socialt och emotionellt lärande

Var tredje gymnasieelev tar inte examen efter tre år!

Var tredje gymnasieelev tar inte examen efter tre år. Det visar en uppföljning av de elever som började ettan i grundskolan 2004, som Lärarnas riksförbund gjort. Att klara av gymnasiet är en stark skyddsfaktor för hälsa och välbefinnande senare i livet. Det finns flera orsaker till att så många elever hoppar av gymnasiet, till exempel bristande språkkunskaper hos nyanlända, svårigheter med vissa skolämnen eller bristande studiemotivation. Enligt Skolverket är det stora brister i det stöd som gymnasieeleverna har rätt till. Med den fokusering, som idag finns på nationella prov, betyg och mätbara kunskaper och den stress det ger upphov till hos såväl elever som lärare måste tid och resurser avsättas för att stödja elevernas utveckling av sociala och emotionella kompetens och deras förmåga att hantera vardagslivets utmaningar.

I ett mycket framgångsrikt skolutvecklingsprojekt i den kanadensiska delstaten Ontario ökade man andelen gymnasieelever som tog examen genom ett förbättrat uppföljningssystem kring elevernas studief framgång. Dessutom anställdes en lärare per gymnasium som skulle ha ett speciellt ansvar för att inga elever lämnades utan stöd. Mer om detta projekt finns att läsa i Ben Levins bok "How to change 5000 schools".

Hatet i vissa sociala medier driver fram en känsla att "någon måste göra något"!

Sveriges främsta forskare på radikalnationalistisk terrorism, Mattias Gardell och Heléne Lööv, har skrivit en ny bok tillsammans med massmedieforskaren Michael Dahlberg-Grundberg. Det är en bok om hur dagens radikalnationalistiska terror kan förstås och bekämpas i ett samhälle där sociala medier snabbt och lätt knyter samman människor i hela världen.

Heléne Lööv ger den historiska bakgrunden till hur terroristerna har arbetat över tid och hur polisen lyckats bekämpa dem tidigare, samt synar vågen av attentat mot asylboenden och HVB-hem.

Mattias Gardell tar sin utgångspunkt i de senaste årens terroristiska ensamvargar i vår närhet såsom Anders Behring Breivik, Peter Mangs, Anton Lundin Pettersson och Rakhmat Akilov som utförde terrorattentatet på Drottninggatan i Stockholm. Han sammanfattar vad vi vet om de drygt 100 ensamagerande terrorister som slagit till i Europa sedan millennieskiftet, och synar raskrigslitteratur och propagandakanaler som förespråkar metoden.

Men är verkligen ensamvargar ensamma?

Michael Dahlberg-Grundberg kartlägger hur terroristerna hämtar näring och inspiration från nätet och de hatiska miljöerna där. Han visar på hur hatet i de sociala medierna driver fram ett slags känsla av att »någon måste göra något«. Våldet, bränderna och dödandet är ett slags naturlig följd av dehumaniseringen på olika nätforum.

Ur boken "Rädda lärare" När konflikten väl har inträffat är det skarpt läge. Det skarpa läge som känns i hela kroppen. En lärare som är rädd för att en elev ska bli våldsam riskerar att hitta sätt att förminska konflikten på ytan genom att sluta en så kallad separاتفred.

Outtalat kan då läraren signalera att om du inte bråkar med mig så är det lugnt. Vi låter varandra vara. Det är sådana elever som kan förtrycka en hel klass.

Viktigt att prata då man känner sig hotad!

Som lärare ställs man inför alla möjliga psykologiska problem och utmaningar i ett klassrum. Allvarligast är situationer som kan utmynna i våld och som skapar rädsla hos läraren. Det behöver inte handla om direkta hot, utan kan vara rädsla för att gå förbi ett gäng stökiga elever i korridoren, rädsla för föräldrar eller rädsla för utvecklingssamtal

Hur kan man då hantera en hotfull situation på bästa sätt? Högstadielärarna Mikael Arevius och Henrik Olsson har skrivit en bok med titeln "Rädda lärare".

Den bästa åtgärden är att tala. Dels handlar det om att försöka medvetandegöra eleven om situationen. När vi talar så kopplar vi också in delar av hjärnan som har hand om långsamt tänkande, alltså motsatsen till det snabba reaktiva tänkandet som är aktivt i en hotfull situation som kan eskalera i våld.

Även om det kan vara extra svårt att tala då man känner en stark rädsla gäller det att försöka sätta ord på situationen, säga att eleven upplevs som hotfull och att det inte känns bra. Att själv höja rösten riskerar bara att trappa upp konflikten.

Författarna betonar att det även måste finnas en kultur på skolan där lärare vågar prata om att de känner rädsla.

Det är skolledningens ansvar att skapa en sådan kultur. Till exempel borde det ingå i lönekriterierna att kunna prata om sina problem i klassrummet.

Varför är värdegrundsfrågorna så viktiga idag?

Insikten om vikten av en gemensam värdegrund blir alltmer tydlig inom allt fler samhällssektorer. Inte minst har olika företag insett vikten av att all personal ska verka inom ramen för den företagsgemensamma värdegrunden. Idag ser vi en ökande polarisering i samhället. Via massmedia förmedlas en kaotisk världsbild, präglad av motsättningar och våld mellan olika grupper. Sedan decennier tillbaka har värdegrundsfrågorna en tydlig plats i skolans läroplaner.

Kennert Orlenius, pedagog och lärarutbildare på högskolan i Skövde, har frågat ett hundratal lärare varför värdegrund är så angeläget idag. Bland tio olika svarsalternativ svarade de flesta att det finns en utbredd oro för moralisk upplösning samt behovet av en gemensam hållning mot antidemokratiska element.

Det finns emellertid också kritik mot skolans värdegrundsarbete. Filosofen Torbjörn Tännsjö menar till exempel att en gemensam värdegrund är en omöjlighet men att det ändå inom skolan eller samhället är möjligt med ett gemensamt regelverk.

Medan Torbjörn Tännsjö anser att gemensamma grundläggande värderingar är en omöjlighet, vill Kennert Orlenius använda värderingar som ett riktmärke för att diskutera vilka normer som skolan ska följa.

Vad som är intressant, menar Orlenius, är hur man ska konkretisera värdena i praktiken. Och det är detta, som har en avgörande betydelse för elevernas hälsa och välmående, vi måste diskutera både i - och utanför - skolan.

Författarkvällen den 25 oktober och halvdagsseminariet den 9 november (båda på ABF Stockholm) erbjuder två tillfällen att ta del i dessa diskussioner!